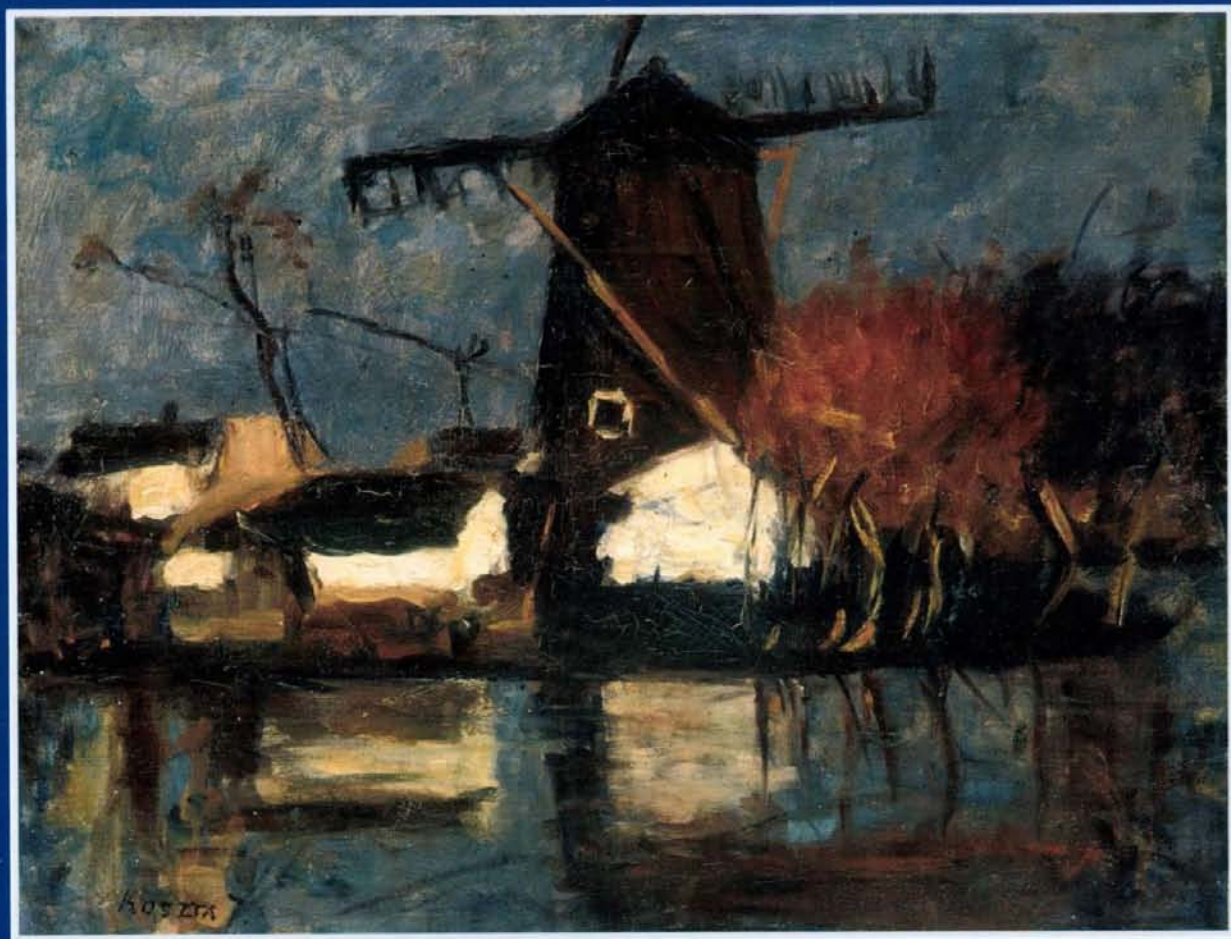

KOSZTA

Dömötör János

Kosztá József festőművész
hagyatéki állandó kiállítása

Kosztá József Múzeum

Szentes

2002

© Dömötör János, 2002

Angol fordítás: Nagy Imre

Német fordítás: Szabó János József

Francia fordítás: Nagyné Csikai Gabriella

Fotók, reprodukciók: Dömötör Mihály

Borítóterv: ifj. Dömötör Mihály

Szerkesztette: Vigh László

ISBN 963 7217 53 3

Kiadja:

Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Felelős kiadó: Vörös Gabriella

Nyomdai előkészítés

és műszaki szerkesztés:

Profi Fotó Stúdió Bt.

Nyomtatás és kötés: Innovariant Kft.

Készült 2002-ben

Az Alföld irodalmi és képzőművészeti megjelenése összefüggésben van a XIX. századi romantikával és szabadságvágygal. Ezt Petőfi lelkes egyértelműséggel így fogalmazta meg: „Börtönéből szabadult saslelkem, ha a rónák végtelenjét látom.” A XIX. század közepétől August Pettenkofftól, Markó Károlytól Munkácsyig, Tornyaiig és Koszta Józsefíg számosan festették az Alföldet, a tájat és a benne munkálkodó, azt alakító embert. Sokan külsődlegesen egzotikumként, a népviselet miatt, sőt olykor Göre Gábor-i felszínes életképekben is megjelent az Alföld. A mélyreásást, a valóság-hű ábrázolást az alföldi realisták néven számon tartott művészi magatartásbeli és etikai közösség jelesei, Tornyai János, Nagy István és utoljára, de egyáltalán nem utolsósorban Koszta József valósították meg. Közülük Tornyai János az epikus, sötét-világos kontrasztra épülő drámaiság, Nagy István az emberi azonosulás és a tömön-datos egyszerűségű megjelenítés, Koszta József pedig az élénk festőiség, a színek izzása által írták be nevüket az alföldi festészet történetébe.

1. kép. Koszta József „Az Érdekes Újság” címjapján (1917)

Koszta József életútjának két sajátosságára indokolt felhívunk a figyelmet. Bár az Alföld meghatározó munkásságában, annak egyik legkiválóbb megjelenítője, szellemi rokonához, Nagy István festőművészhez hasonlóan nem az Alföldről, hanem Erdélyből, közelebről Brassóból indult életútjára 1861 március 27-én. Ezen túl az is figyelemre méltó még, hogy az Alfölddel közvetlen kapcsolatba csak életének ötödik évtizedében került, de utána több mint három évtizeden át a tájjal és embereivel „testközelben” élt előbb bérelt, majd saját tanyájában.

Születésének dátuma körül egy ideig, részben általa is előidézett homály derengett. Mára már az eredeti dokumentumok ismeretében a szakirodalom egyértelműen 1861. március 27-ét határozta meg születése dátumául. (A némi homály az által állt elő, hogy az egyik kérdőíven 1864-et tüntette fel születési éveként.) Többgyermekes iparos apa leszármazottjaként először Barabás Miklóshoz és László Fülöphöz hasonlóan fotográfiaival, még közelebbről fényképszínezéssel foglalkozott. Ezáltal sikerült megteremtenie további tanulmányainak pénzügyi forrását. Gyermekkorára a természetközeli ember őszinteségével és kedves naivitásával emlékezik önéletrajzában.

„Gyermekkoromban az volt az egyedüli vágyam, hogy juhásztor lehessenek, nem éppen a juhok kedvéért, hanem mert mint juhásztor napestig elnézhetném a fellegek járását, vidék szépségét és festegethetnék is, hiszen a kutyám eligazítaná a juhok dolgát.”
(A fellegeknek később fontos szerep jut életművében is.)

München, Budapest a helyszínei tanulmányainak, szakmai ismeretei elsajátításának. Majd részben ösztöndíjjal, olasz, francia, holland tanulmányutak következtek. Azonban sem az itáliai, sem a németalföldi klasszikusok, sem a forrongó Párizs, a modern művészet új törekvései nem hagytak mélyebb nyomot a fiatal festőművész alkotói egyéniségének alakulására. Hazájába visszatérve rövidebb időt töltött Nagybányán, ahol Ferenczy Károllyal alakult ki közvetlenebb, mélyebb kapcsolata. Ennek hatására távoli reminiscenciaként korai pályaszakaszában érzékelhető a plein air, és közelebbről az akkor általánosan elismert Bastien Lepage finom árnyalatos festészetének hatása. Nagybányai korszakának sajátos jellemzője a szabadban mozgó figurákat mintegy auraként körülölelő sejtelmes sugárzás.

Bár mint említettük, a nagybányai művésztelep vezető mesterével jó kapcsolatot alakított ki, mégsem maradt hosszabb ideig ott. Utána alföldi vándorlása következett. Ez több kisebb-nagyobb községet érintett a Jászságban: Abony, Tiszaföldvár, Cibakháza, stb. Egyik-másik helyszín megihlette ugyan egy-két mű vászonra-vitelére, a komolyabb alföldi hatás Szolnokhoz kapcsolódik, ahol Pettenkoffen és társai révén több évtizedes hagyománya létezett már a századforduló idején a képzőművészetnek. Elősegítette ezt a képzőművészeti kibontakozást az is, hogy állami támogatással számos műtermes lakás épült a Zagyva-parti hangulatos, festői Tabánban. Mindez kedvezően motiválta Koszta Alföld iránti vonzalmát. Letelepdedni azonban mégsem itt, hanem mintegy hetven kilométernyire, délre, Szentesen telepedett le a tízes évek során, és ott is élt, alkotott több mint három évtizeden át.

Így vall erről: „Hogy speciálisan miért lakom éppen Szentesen, arra csak azt mondhatom, hogy ez az a táj, amely leginkább legegységesebben viseli magán a magyar táj jellegzetességeit. Csak itt érzem magam jól, és csak itt tudok igazán dolgozni. Összes munkáim, amelyekkel feltűnést keltem mind-mind tanyai alkotásaim. A magyar táj színei, hangulatai annyira lenyűgöznek, hatással vannak rám, és annyira ide kötnek, hogy úgy érzem másutt nem is igen tudnék dolgozni. Annyira magáévá tett és áthasonított a magyar föld varázsa, hogy talán élni sem tudnék már nélküle és képeim, amelyeket itt alkottam talán a magyar tájhangulat kifejező erejével, képesek annyira hatni, mint azt a külföldi elismerésekből látom.”

2. kép. Koszta József a szabadban fest (háttérben Annuska) – Fridrich fotó

Először Lakos polgármester berekháti tanyáját bérelte, amelyben a tulajdonos festőművész unokaöccse által korábban kialakított műterem is rendelkezésére állt. Később azonban Várháton saját tanyát vásárolt. Ezáltal közvetlen kapcsolatba került a tájjal, komoly hatást gyakorolt az életmű további alakulására. A téres-tágas alföldi róna, az elszórt magányos tanyák mellett megjelent festményein szűkebb környezete, a berekháti szélmalom és a mellette sorakozó szegényes putrisor is. Érzékelve környezetével, a szentesi tanyavilággal kialakult együttélését, otthonosságát, önkéntelenül Radnóti Miklós zseniális költeményének sorai jutnak eszünkbe. Számára valóban „nem térkép a táj”. Az ebben a világban élő parasztember szomszédai iránti érdeklődését, vonzalmát ismét csak Radnótit idézve tudjuk megfogalmazni legkifejezőbben. Festményeiből egyértelműen világossá válik, hogy tudja „merre mennek, kik mennek az úton”.

Ismerkedve életútjával, indokolt rámutatnunk, hogy tehetségét korán felismerték. Már 1894-ben megkapta az Eötvös József művészeti ösztöndíjat. A művészettörténet és kritika olyan jelesei értékelték, méltatták munkásságát, mint Lázár Béla, Lyka Károly, Révész Béla, Bálint Jenő. 1937-ben jeles közéleti személyiségek és művésztársai ünnepelték az Ernst Múzeumban alkotói munkásságának 50 éves jubileumát. Tulajdonképpen addig sem panaszkodhatott elismerését illetően: Könyves Kálmán-díj (1895), Műbarátok díja (1897), Párizs kitüntető elismerés (1901), Andrassy-díj (1904), Röck-díj (1910), Volfner-díj (1917), Táj és népelet-díj (1927), barcelonai világiállítás arany és bronzérme (1929), állami kis aranyérem (1935).

3. kép. A barcelonai világiállítás aranyérmének oklevele (1929)

Sőt 1948-ban az elsők között kapta meg a legmagasabb magyar művészeti kitüntetést, a Kossuth-díjat. Ekkor azonban már az idős mestert nem érintették igazán mélyen az elismerések. Annak kifejezésére, hogy alkotói tevékenységét ezektől függetlenül belső készletéből végzi, népies, tájszólásos hangvételben állapította meg, gyakran idézett anekdotikussá vált vallomásában, hogy „kenyni muszáj”. Sajnos nem sokáig élvezhette már a magas kitüntetés előnyeit, mert elhatalmasodott betegsége következtében a budapesti egyetem belgyógyászati klinikáján 1949. július 29-én befejezte földi pályafutását. Síremléke a Kerepesi úti temetőben van.

Nem feledkezhetünk meg még ebben a rövid életrajzi áttekintésben sem hűséges társáról, feleségéről, számos művének modelljéről, Szeifert Annáról, Annuskáról sem. Egyszerű életvitelüknek és Annuska áldozatvállalásának megrendítően szép megnyilvánulása volt, hogy mikor férje beteg lett, a várható tanyáról talicskában toltá be a csongrádi kórházba. (Meg kell jegyeznünk, hogy mintegy 5-6 kilométert kellett így megtennie.)

4. kép. Koszta József műtermében (Fridich fotó)

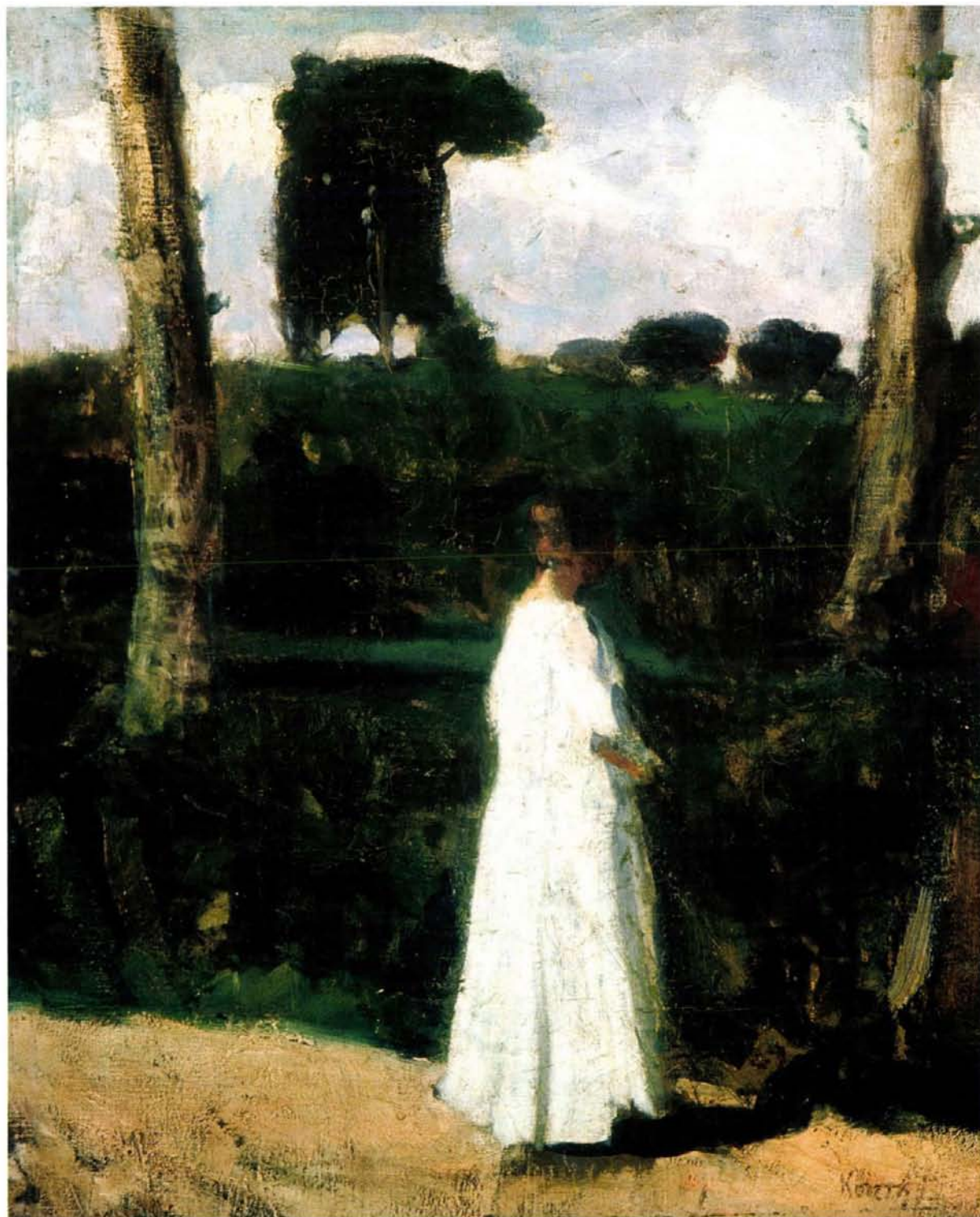
A közönség és önmaga iránti igényességet, megbecsülést az is mutatja, hogy nem volt gyakori kiállító. Sőt kiállítási helyeinek áttekintéséből hűségességére is fény derül: négy alkalommal állított ki a főváros színvonalas galériájában, az Ernst Múzeumban (1917, 1920, 1922, 1937). Az évszámok egymásutánjából látszik, hogy 1917-es nagy sikerű, reveláció erejével ható berobbanása a magyar művészeti életbe ösztönözte arra, egymáshoz közel ismét jelentkeztek első sikere helyszínén műveivel. 1934-ben a szintén jónevű Tamás Galériában, és 1948-ban a Nemzeti Szalonban rendezte meg utolsó kiállítását. Halála után többfelé rendeztek műveiből emlékkiállítást. A kiállítás Koszta kiteljesedett alkotói korszakának műveit öleli fel, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az Alföldhöz. Ahhoz a tájhoz, melynek látszólagos egyhangúságát, monotonitását, motívumszegénységét jó érzékkel állapította meg Dömötör István a Művészet 1927/5. számában Kosztáról írt tanulmányában. „A szentesi határ érlelte ki művészetét, amely motívumok dolgában egyébként nem sokváltozatú. Hasonlóan magához a búzatáblák végtelen tengeréhez, az Alföldhöz, ahol csak egészen otthonos, fogékony és begyakorlott szem fedezheti fel, hogy mi a különbség az egymásra következő tanyaudvarok, gémeskutak, kispejlovak, csirkeólak és fejkendős kukoricafosztók között.” Ezt a látszólag monoton, jobbra rejtett, Hamupipóke szépségű tájat emelte a művészi szép rangjára Koszta József. Egyben a tájban élő, munkálkodó, azt alakító embert is mélységes humanizmussal, empátiával jelenítette meg, megőrizve természetes szépségüket és emberi méltóságukat.

A kiállításban szereplő legkorábbi mű az édesapjáról festett portré, amely akadémikus ízű hűséggel, részletgazdagon ábrázolja a tapasztalt, idős, sorssal kibékült embert. Egyben azonban bizonyossága a fiatal alkotó magas színvonalú szakmai tudásának is.

A művész atyja

Korban a következő, a tízes években „született”, Fehér ruhás nő a tájban (Annuska) című mű. Ezen még nem találkozunk a festőművész későbbi jellemző koloritjával, palettájának intenzív színességével. A lendület, a dinamika, a faktúra nagyvonalúsága azonban már ekkor is jellemzője egyéni megjelenítési módjának. Ezekben az években még érződik a nagybányai hatás. Az e korban fogant művek idillikusabbak a későbbi, inkább drámai festményeinél. Bár néhány élénkzöld foltban feltűnik már a későbbi vérbeli kolorista „oroszlánkörme” is. (Téli táj)

6. kép. Fehér ruhás nő a tájban

7. kép. Téli táj

A kosztai tanyavilág prózai megidézésére, mielőtt a festményekkel megismerkedünk, érdemes segítségül hívni a Világ tudósítójának 1921-es látogatásáról készült beszámolóját: „Négy óriási szalmakazal áll őrt a tanya előtt, amelynek környékén karcsú zöld akácfa sorakoznak. Az istálló előtt gémeskút, a vályúból állandóan víz szivárog a földre és a pocsolyában disznó túrja orrával a sarat. Barna foltos fehér tehenek verődtek össze a vályú körül, odébb éhes birka béget és apró malac sivalkodik. A kecske feltápáskodott a trágyadombra és két lábra ágaskodva nyújtózkodik a legalsó akáclombok után. Mikor eléri és leszakítja a falevelet a nyakán ezüstösen csendül fel a csengő, olyan mintha templomi áhítatban hangzana. És az udvaron minden felé és az egész tanya körül, ahová csak a szem ellát aprójóság éled, liba, kacsa gágog, tyúk és csirke kapkodja csőrével az elejtett búza és kukoricaszemeket.” A pontos, érzékletes leírás után még megjegyzi a riporter: „Ez Koszta József a festő. Oda tartozik a legelsőkhöz, akik máma élnek és az örök értékű magyar festészetet jelentik az egész világ előtt.”

Robusztus ereje, szenvedélyessége leginkább putris képein érvényesül, melyekhez a Lakos tanyához közeli cigánytelep szolgáltatja a „modelleket”. E művei kapcsán önkéntelenül a szintén hasonlóan szenvedélyes Van Gogh festészete idéződik fel bennünk. Ő maga így vallott erről egyik (Az est 1937) sajtónyilatkozatában: „*Olyan felindulásban dolgozom, hogy egyszer holtan fogok összeesni a festőállvány előtt.*” Ez a szenvedély, nyugtalan-ság, izgalom festményei többségénél szinte minden négyzetcentiméterben jelen van. Putrisorozatában megrázó szuggesztivitással tolmácsolja az emberi sorsokat, nyomort, a kemény, elszánt, elkeseredett életet, a kiszolgáltatottság, tehetetlenség tragikumát.

Idetartozó mű a Szélmalom is, melyen szürkés-kék, komor ég alatt, kis fehér falu házak-tól körülvetten, középtérben áll a szélmalom, ezt lendületes diagonálisként szeli át a vitorlaforgató rúd. A mű esztétikai hatását, festőiségét fokozza a jobboldali facsoport őszi barnája és a városszéli „kacsaúsztató” vízében ismétlődő látványrészletek. Az erőteljes formák lendületes ecsetkezeléssel párosulnak.

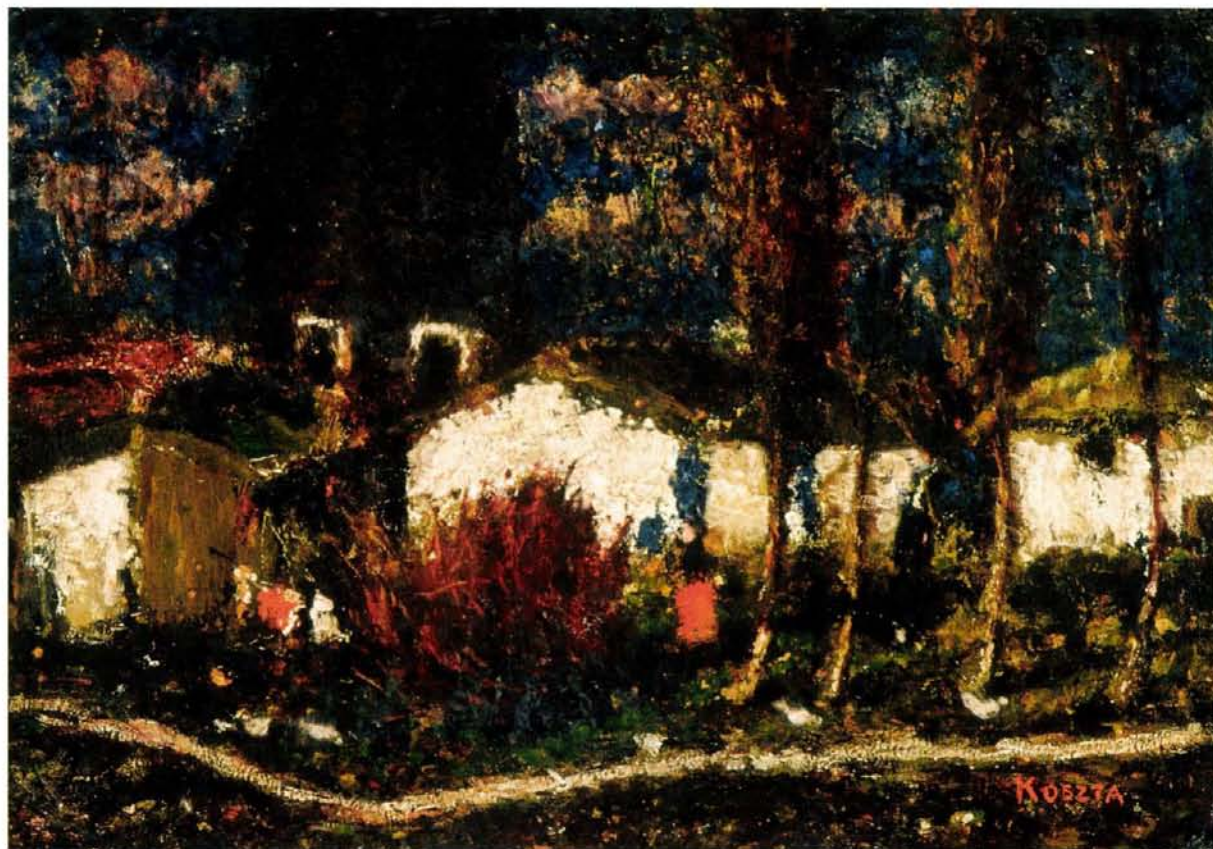

8. kép. Szélmalom

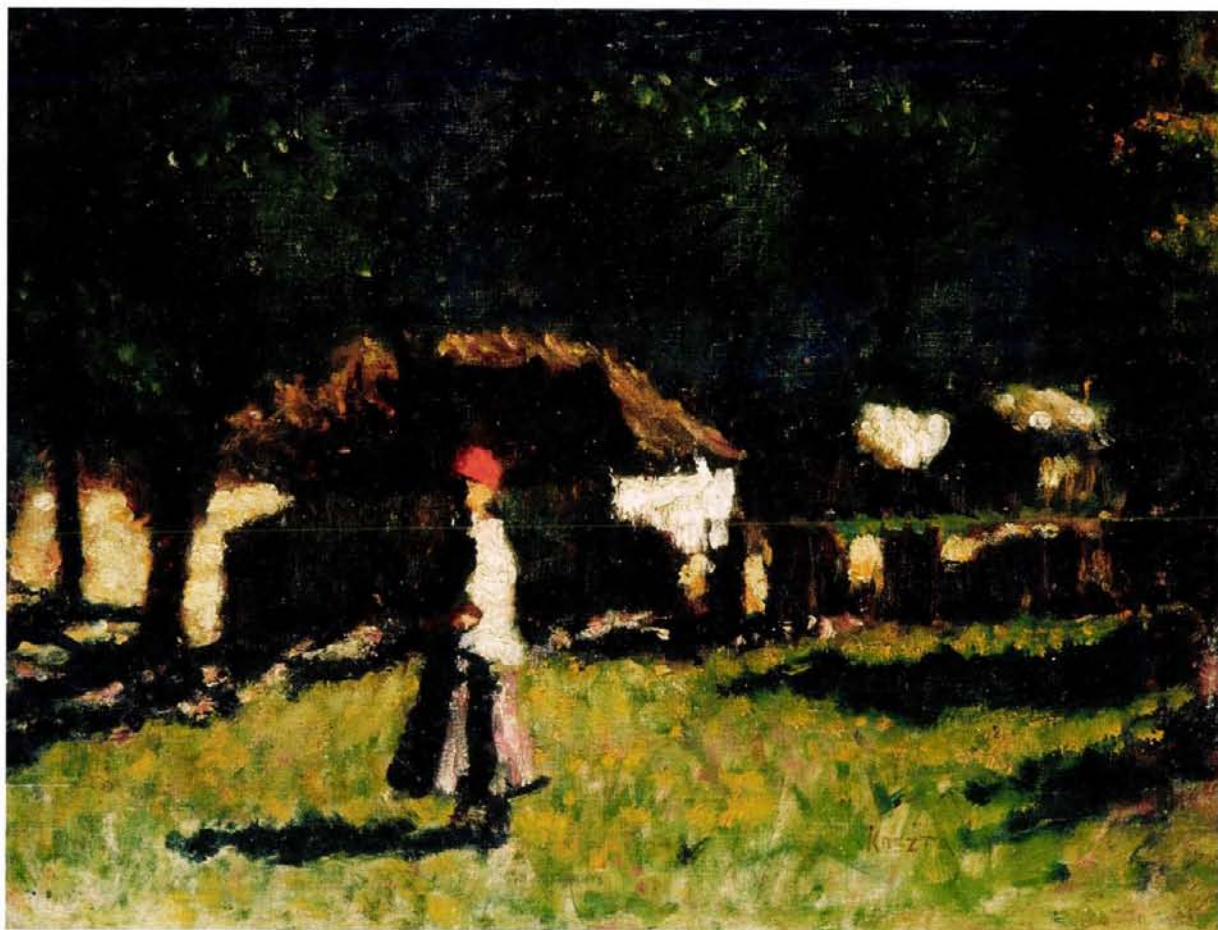

9. kép. Vízparton álló viskók

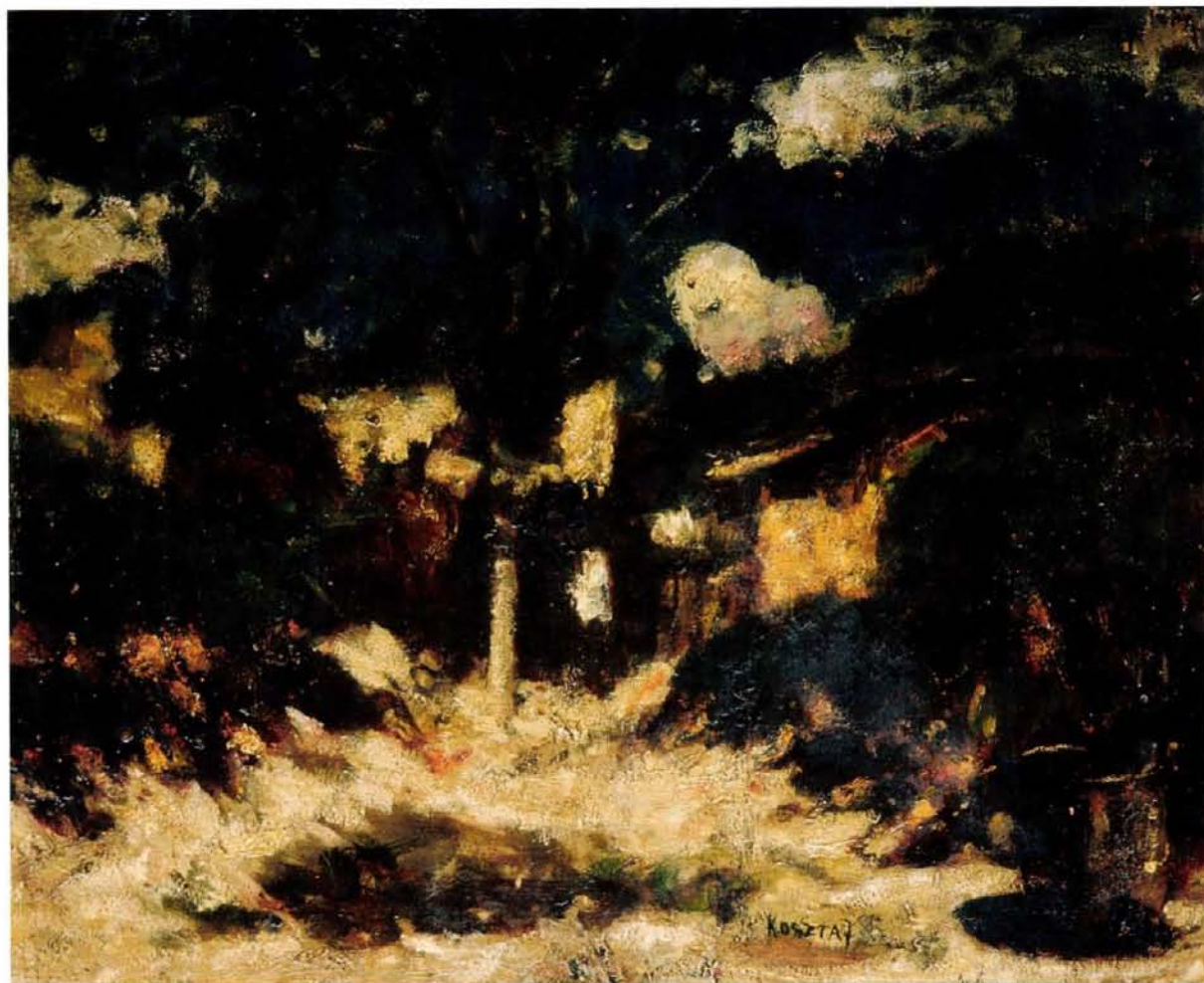
A Berekháti putrirészlet malommal című alkotásán még az előzően elemzett szélmalmos festményénél is jobban, teljesebben érvényesül Koszta koloritjának drámaisága. A szélmalom itt szinte elvész a sötét égben. Csak a két ablakkeret világít két szemként. A házak fehér fala hullámvonalban uralja a középteret. Az előtér ismét komor, sötét. Csak a figurák piros öltözete, a két kis baromfi fehérje és a kissé görbült csapás világosabb csíkja élénkíti a felületet. Ez esetben még a jobbra lent elhelyezett szignó is képépítő elemként szerepel, harmóniát alkotva a drapériák színével. Hasonló szellemben fogant, bár a mű atmoszférája kevésbé nyomasztó, a Putri piros fejkendő nővel című alkotása is.

10. kép. Berekháti putrirészlet malommal

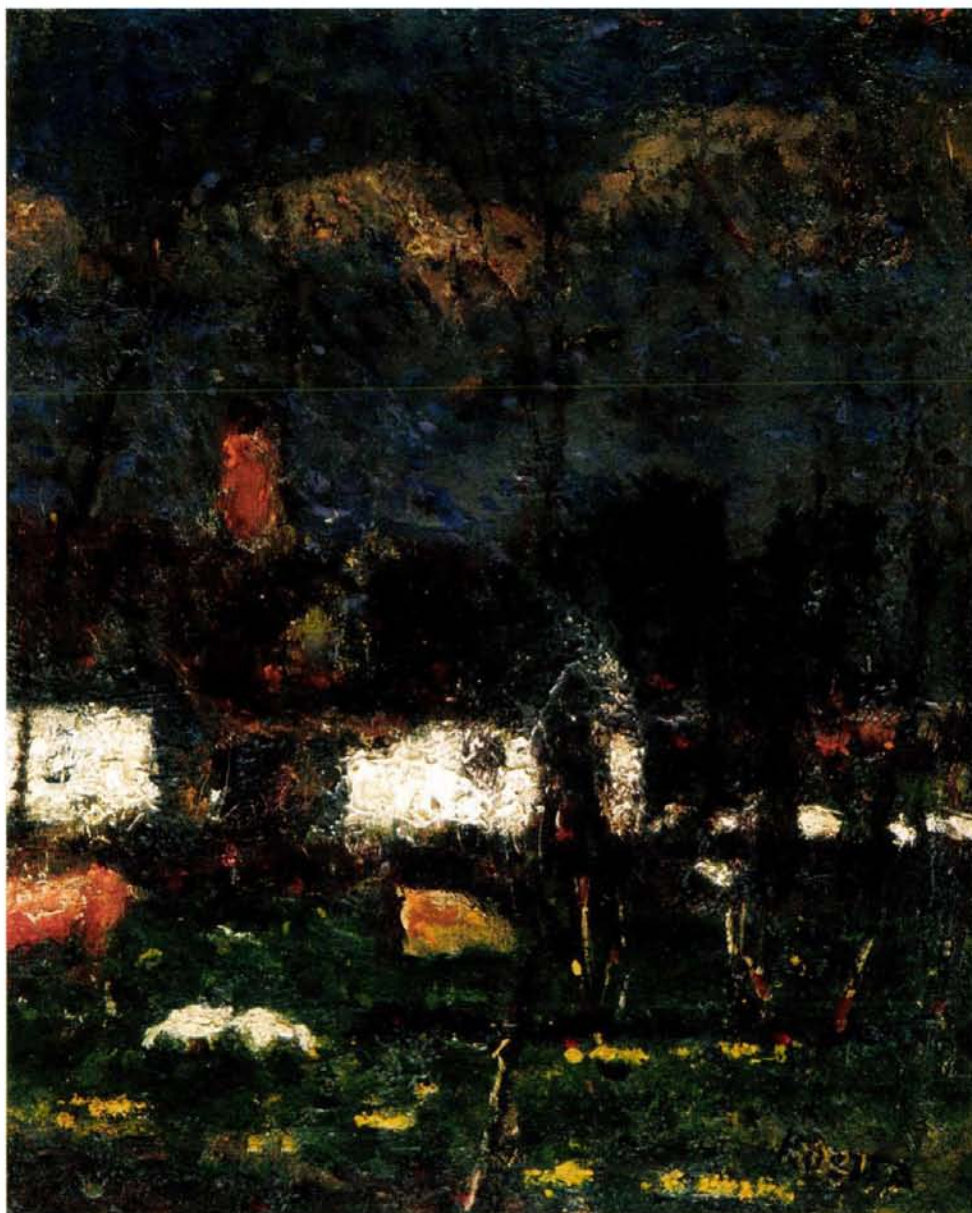

11 kép. Putri piros fejkendős nővel

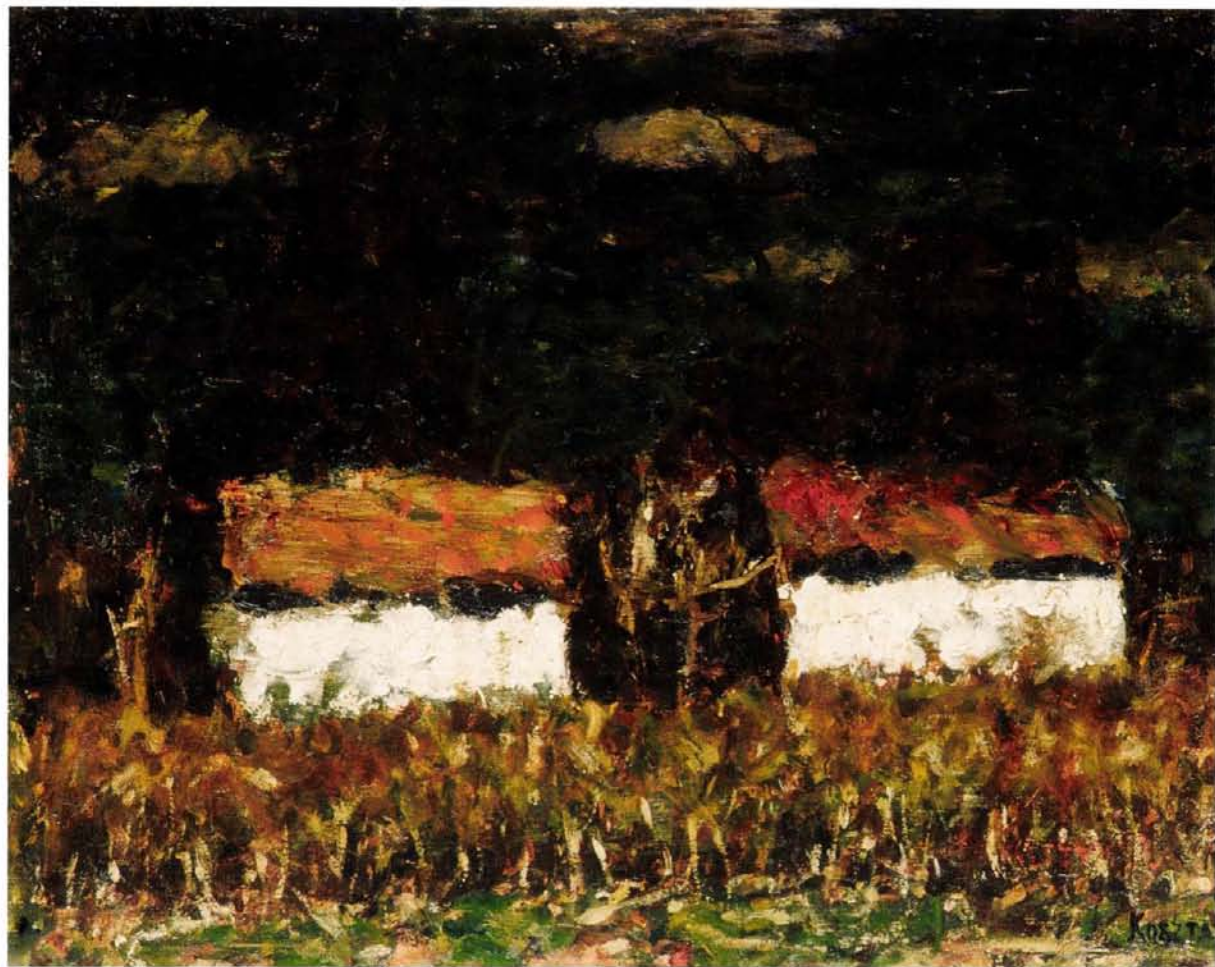

12. kép. Város végi putri

A tanyai képei is drámaiak. A Fás tanya sötétkék ege, szurokfekete tetője, és a világító fehér fal az emberről beszél még akkor is, ha nincs jelen magán a festményen az emberi alak, mert a mű egész légköre egyértelmű világossággal, kikerülhetetlen következetességgel arról vall, hogy akik ebben a környezetben élnek, nem lehetnek az élet napos oldalán. És ugyanezek a jellemzői, esztétikai értékei egyéb hasonló témájú műveinek is. (Kukoricás tanyával, Tanya borjúkkal)

13. kép. Fás tanya

14. kép. Kukoricás tanyával

15. kép. Tanya borjúkkal

16. kép Tanya boglyákkal

17 .kép. Boglyák rózsaszín blúzú nővel

18. kép. Kazlak piros kötényes nővel

Képépítésének remek telitalálata a Fehér házak. A táj vízszintes egyhangúságát a színek réteges elhelyezésével oldja. A kék ég dundi felhői alatt tűnnek elő az épületek fehér falai, melyeket sötét-világos horizontális sávokkal emel ki, tesz hangsúlyossá. Tornyainál a puszta a „nagy sömmit” jelenti, a téres, végtelen horizontú, legtöbbször épület nélküli tájként. Kosztánál inkább a külterületiség jellemzője a puszta megjelölés.

19. kép. Fehér házak

20. kép. Faluvég fával

21. kép. Putri napraforgóval

Tulajdonképpen a Putri napraforgóval című művén egészen beépített környezetet látunk, gazdag kompozíciós elemekkel. Itt a színvilág is rendkívül változatos, a sötét és világos kontraszt mellett helyet kapnak a lágyabb, pasztellesebb lila, sárga, vörös, zöldes felületek is.

Szívesen és többször, többféleképpen megfestette az őszi terménybetakarítás fontos műveletét, a kukoricatörést. E témában vannak egy, két, sőt több alakos művei is. Korai, 1905-ös festményén távlatosan kitárulkozó térben jelenítette meg a lehajló figurákat. Itt a horizonttal határolt táj is fontos szerepet kapott. Az ég, a máskor kedvelt sötét és világoskék helyett itt jórészt felhővel fedett. Kolorizmusa a felvillanó apró piros, kék és fehér nagyon jellemző színegyüttesben kap hangsúlyt. Az előtér kukoricaszárjainak lendületesen festett barnái fokozzák a színek mozgalmasságát. A későbbi (1907-es) Kukoricatörőkre már elsősorban a munkát végzőkre koncentrált, akiknek piros-fehér ingjét a kukoricák nyugtalan barna függőlegesei emelik ki. A háttér vékony fehér sávja erőteljes intenzitással válik ki a sötétkék ég és az olajzöld mezők között. Lényeglátása, summázó ereje mellőzte az arcok artikulálását, részletesebb kidolgozását, mégis semmi hiányérzetünk, a kompozíció teljes értékű.

22. kép. Kukoricatörés

Azt, hogy Koszta milyen mesterien alkalmazza az apró színes felületeket a mű festői-ségének fokozására, nagyon jól érzékelhetjük Tyúkok majorsággal című művén is. A centrum épületének fehér fala uralja a középteret, de levezeti az így teremtett feszültséget a nőalak, a tyúkok és a jobb oldali pár által. A kis szalmahalom, továbbá az ajtó előtti vörös felület, valamint a jobb oldali fa barnája továbbszínezi a hatást anélkül, hogy az egész mű atmoszférájának súlyosságát, komolyságát veszélyeztetné. Az épület két oldalán látható apró sárgás reflexfoltok, nem tudni, hogy pontosan mit ábrázolnak, de nem is lényeges, festői atmoszférateremtő erejük, hatásuk így is érvényesül.

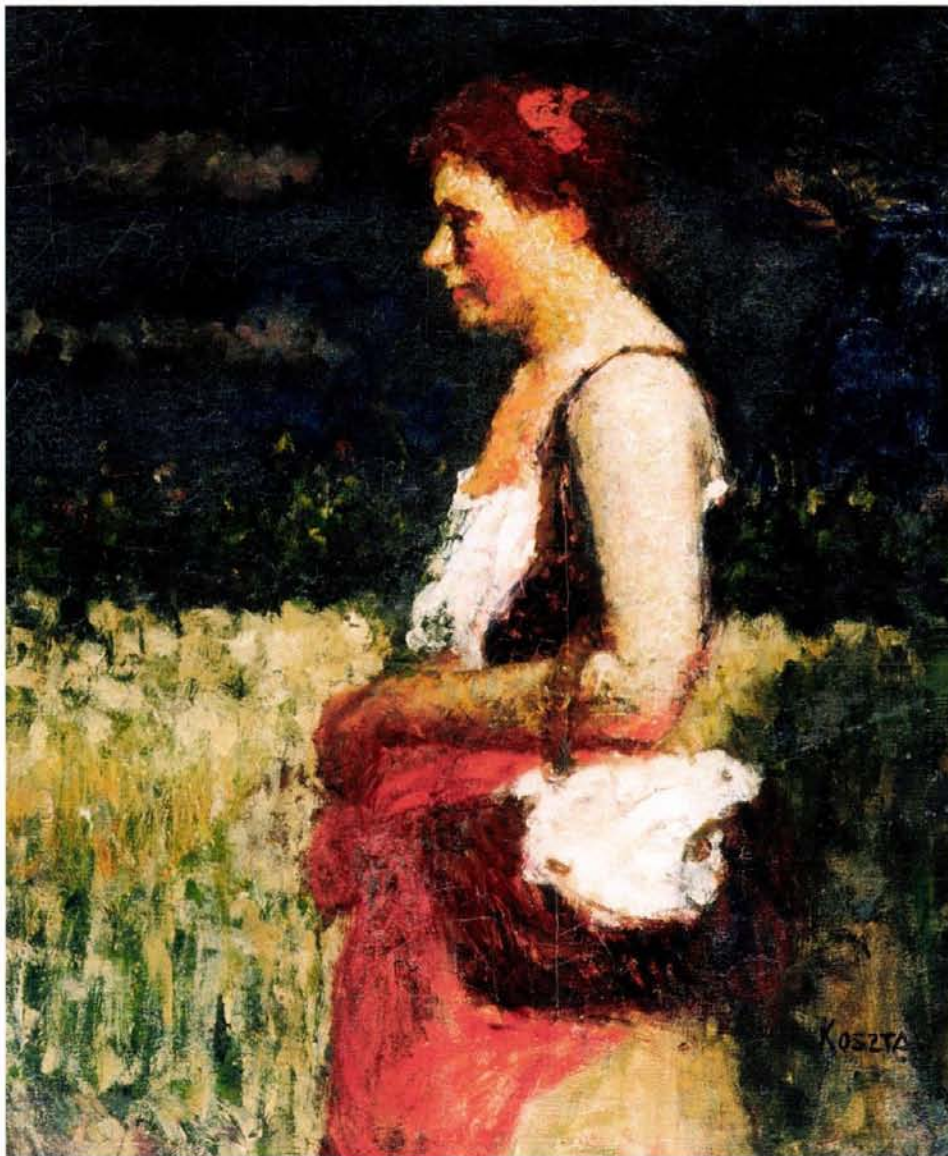

23. kép. Tyúkok majorsággal

24. kép. Tanya boglyákkal, rózsaszín kötényes nővel

Tanya boglyákkal, rózsaszín kötényes nővel című alkotásának harmonikusabb, de nem erőtlenebb a színvilága. A szinte szurokfekete ég alatt a piros-fehér tanya együttes izzását enyhítik a zöldek és a barnák, a talaj és a boglyák foltjai. Az erőteljes árnyékok jól osztják és teszik mozgalmassá a mű előterét. A tanyák „izzásával” összhangban a sum-mázott lényeglátással megoldott nőalak arcszíne Kosztához méltóan szintén „felizzított”.

25. kép. Kosaras nő

A Kosaras nőben mesterien emelte ki a középpontba helyezett nőalakot a színek által. Ahol a test, illetve a drapéria világos, ott sötét a háttér, ahol a ruha erőteljesebben vörös, ott a háttér világosabb zöldesbarna. A délutáni, már nem égető, inkább simogató napfény oldalról éri a nőalakot, és ez által jól érvényesül telt nőisége. A haj masnijának vöröse, az arc pírja harmonizál a kötény vörösével is. Ugyanúgy, ahogyan a blúz fehérsége összhangban van a sötét kosárba helyezett fehér vászonterítővel. Ember és természet kapcsolata érzélgősség nélkül lényegül át bensőséges és életszeretettel hordozó látványon túli jelentéssé, emberi tartalomá.

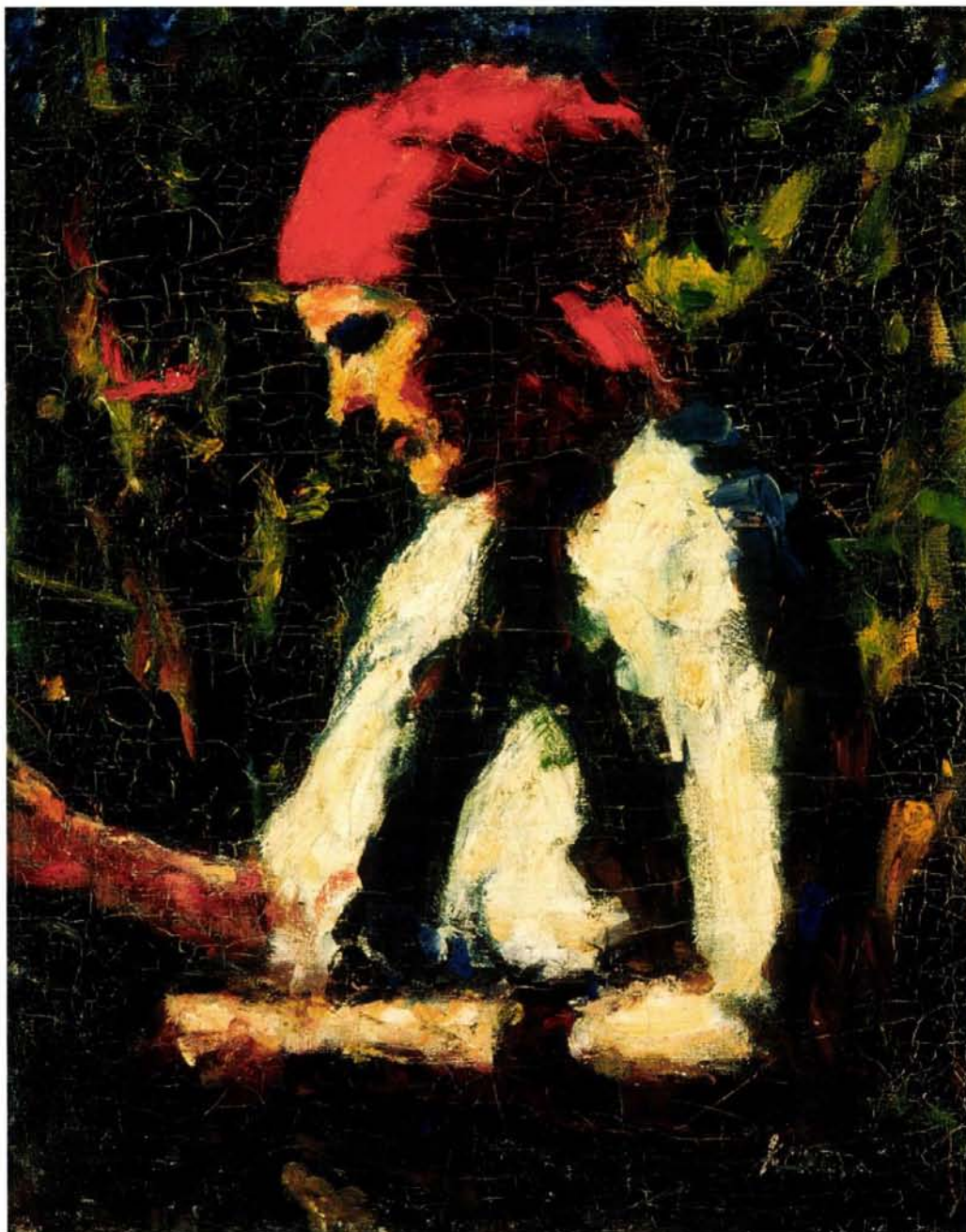

26. kép. Kosaras nő és hajló alak

Azonos motívum inspirálta a Kosaras nő és hajló alak című alkotását is. E művének az is sajátossága, hogy szemben figuráinak általában statikus megoldásával, itt a lehajló nőalak dinamikus mozgásban van. Ugyanennek a korszakának, a negyvenes éveknek azonos gondolatkörben fogant műve a Hazatérők is. (Egy ideig Munkásnők címmel is szerepelt a mű.) Itt azonban még tovább ment a tömönlatos egyszerűsítésben, már nem érdekelték a részletek, a figurák a fény-árnyék által válnak karakterisztikussá, és egyénítettekké.

27. kép. Hazatérők

28. kép. Piros fejkendő nő

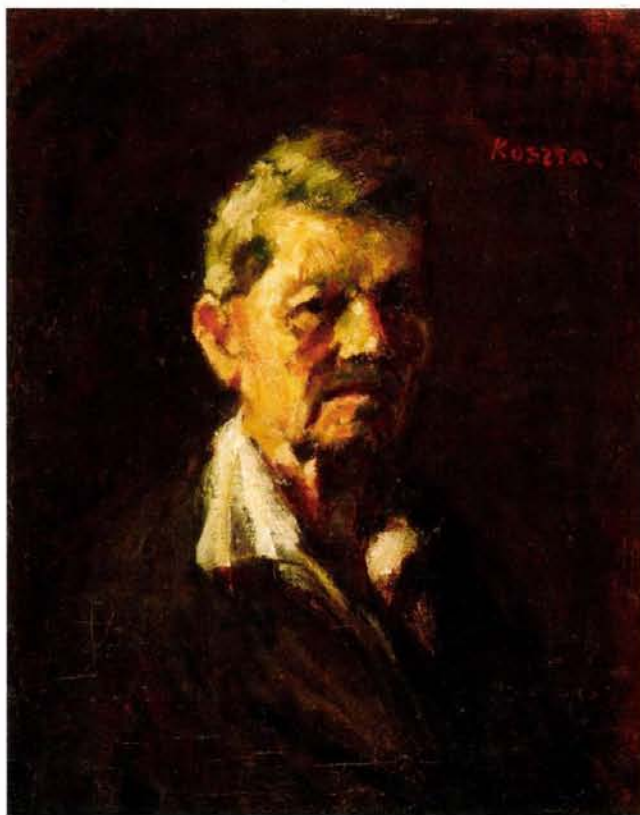
A jobbára homogén és sötét háttér helyett a Piros fejkendő nő című művén lendületesen megmozgatott a háttér. A figurán az árnyék sötét háromszöge teszi plasztikussá a drapériát. Ezen kívül az arcra és fejkendőre is rávetülő árnyék teremti meg a kompozíció egységét, tömörségét.

29. kép. Tanya tehénnel és piros kötényes nővel

A Tanya tehénnel és piros kötényes nővel című festmény némileg eltér a kiállításban szereplő művek többségétől. Ez esetben az erőteljességtől, a faktúra nyugtalan mozgalmasságától eltérően az összhatás inkább lírai bukolikus. (Zárójelben meg kell jegyezni, hogy van szakértő, aki emiatt aggályosnak tartja Koszta szerzőségét.)

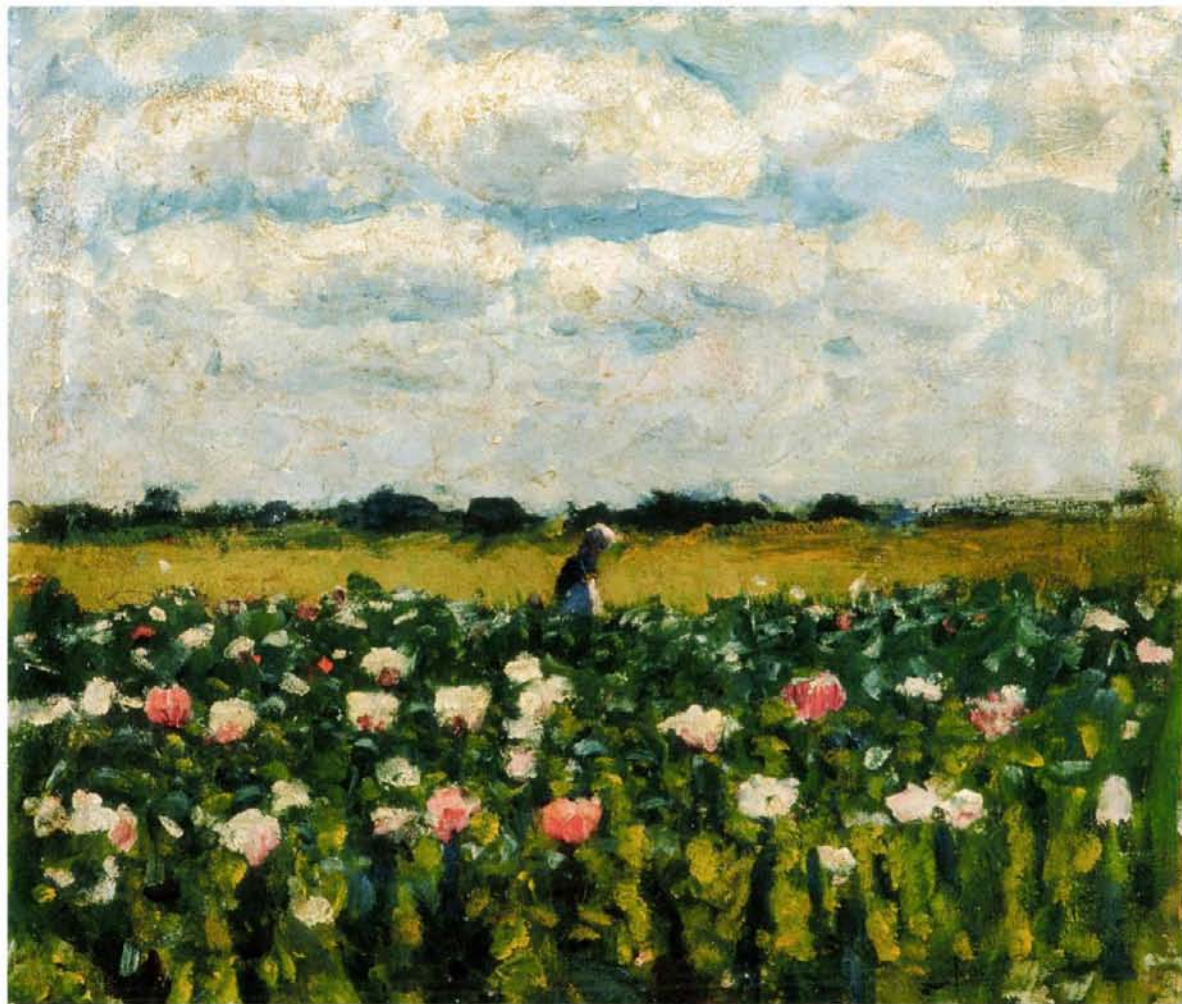
Portréfestészetének kiemelkedő alkotása az Önarckép. Az erőteljes színek, a fényárnyék hatás plasztikussá tette az arc architektúráját. A külső hasonlóság megtartása mellett sikerült az egyéniség mélyére ásni, a karakter legfőbb elemeit kibontani. Koszta ecsetje nyomán valóra vált az alkotószellem jelenléte, sugárzása. Élet és mű ötvöződik egybe ezen az alkotáson.

30. kép. Önarckép

Az alföldi realisták többségétől eltérően nem találkozunk oeuvre-jében idős, gondbarázdált, dolgos évtizedeket maguk mögött tudó, a jövőbe aggodalommal tekintő arcokkal. Általában fiatal nőket jelenít meg művein. Szívesen vállalkozott azonban a gyermek és fiatal lány ábrázolásra. Ezek közül a legkiemelkedőbb, amely ugyan nincs a hagyatéki állandó kiállításban, mégis mint egyik főműről néhány mondattal indokolt szólnunk róla. Ez pedig már az 1917-es Tamás Galéria-beli kiállításon nagy sikert aratott Muskátlis lány. (A szakirodalomban Velasquez remekére emlékezve „Magyar Las Meninasként is minősítették ezt a művét.) A sötét háttér kiemeli, a barna karosszék keretezi a kezében cserepes virágot tartó, kissé megszeppent, egyben tisztaságot, szépséget, világra csodálkozást sugárzó kisleányt. A Magyar Nemzeti Galériában járva föltétlenül érdemes megtekinteni.

A tanyák, a putrik Koszta drámai erejét mutatják. Ritkább, derűs óráinak „terméke” a Mákvirágok között. A pasztellkék eget világos, dundi báránnyelű felhők tagolják. A horizontot vékony, sötét erdősáv zárja le, a homogén, világos mező előkészíti, kiemeli a színpompás virágok szőnyegét. A központi jelzett figura az ember és természet kapcsolatának bensőséges megjelenítése.

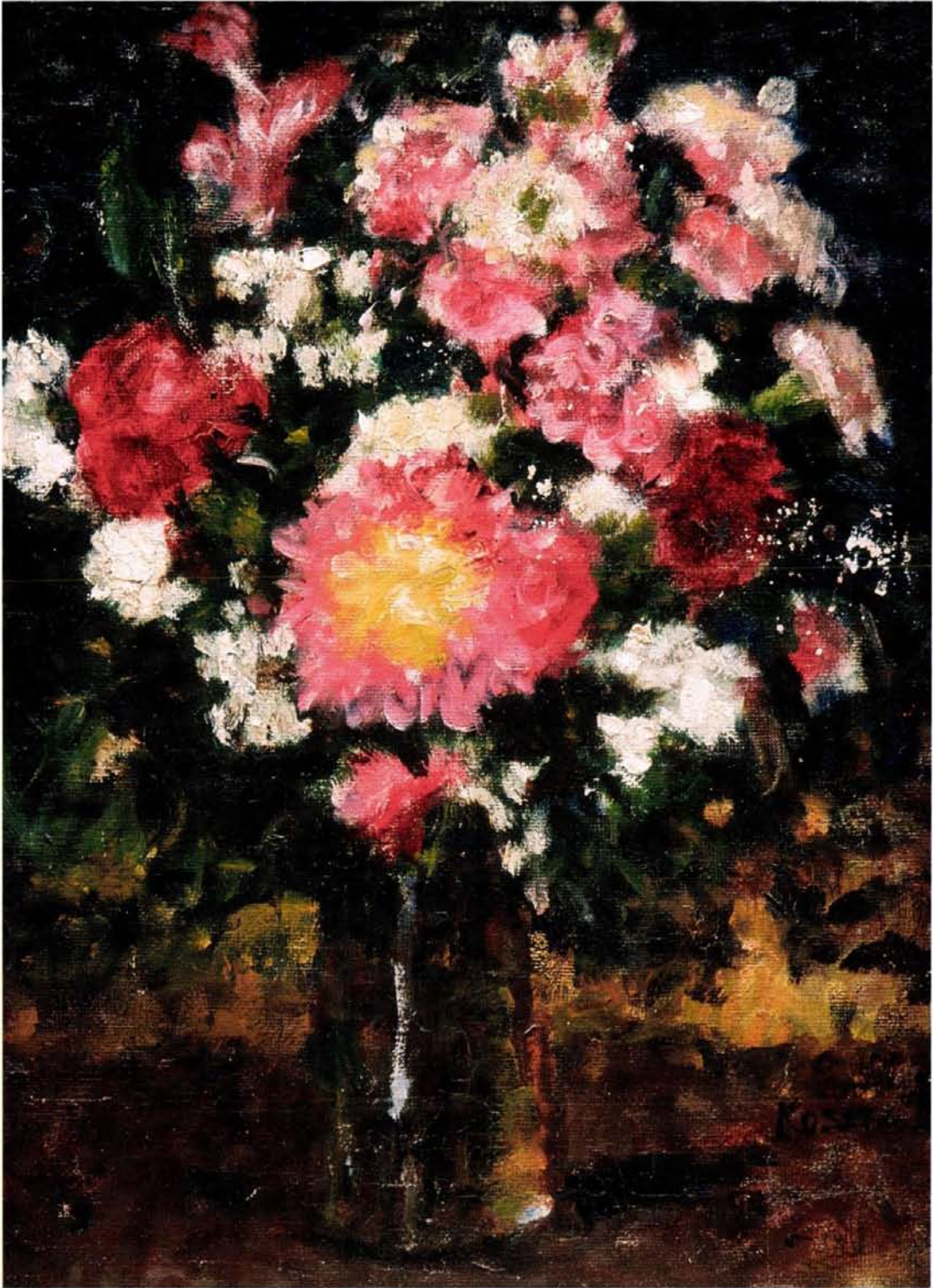

31. kép. Mákvirágok között

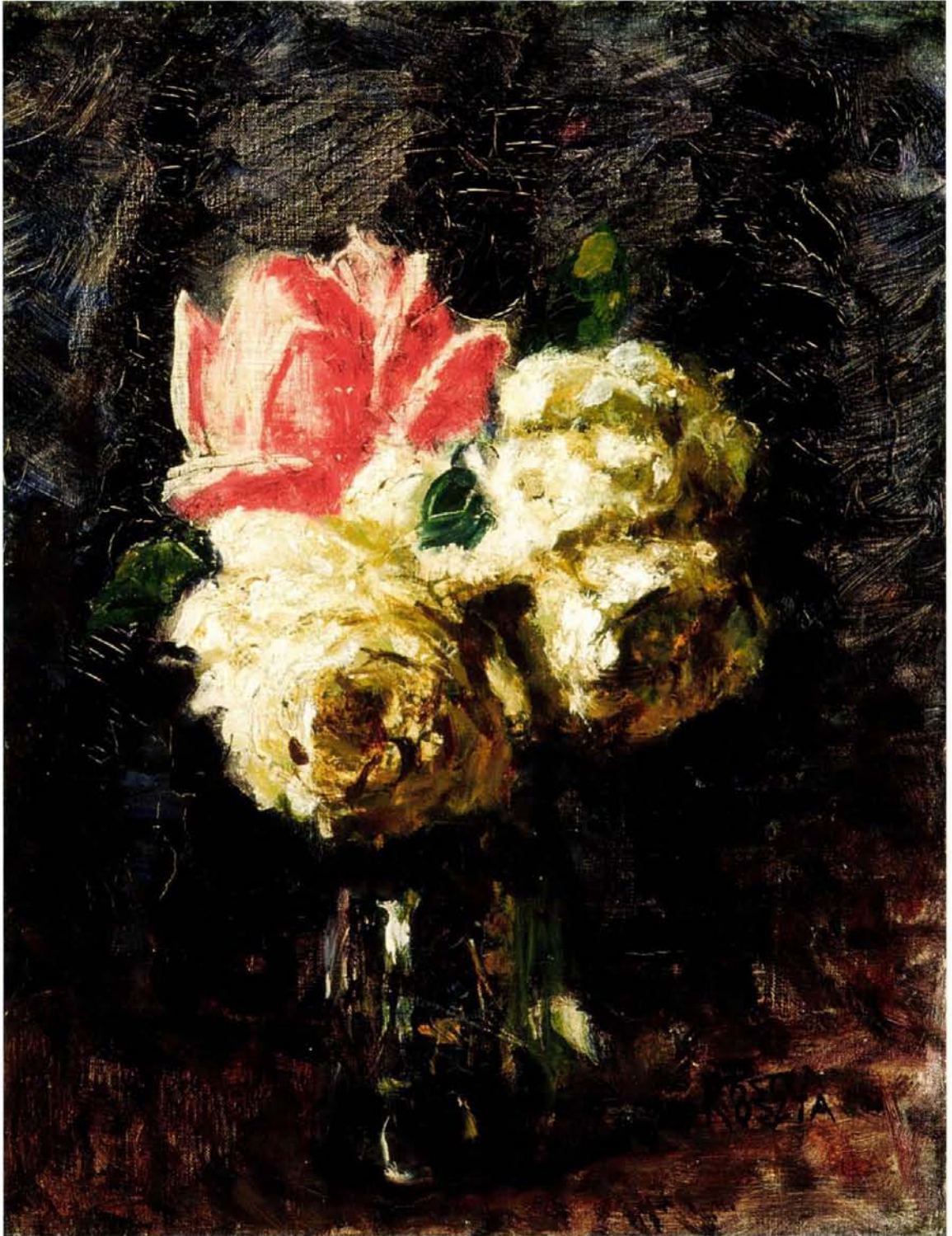

32. kép. Virágcsendélet krizantémokkal

Virágcsendéleteiben önfeledt derűvel, tobzódó színekkel idézi meg a természet szépségét. Orgonák, rózsák, muskátlik, tulipánok formai gazdagsága, változatossága a csinálás örömeinek könnyedségével jelennek meg vásznain. A Virágcsendélet krizantémokkal című alkotásának vázáján egyetlen apró vékony, de lendülettel letett ecsetvonás teremt élénk festőiséget. Itt külön figyelmet érdemel a háttér zöldjének bujkáló árnyalati gazdagsága. Ehhez a műhöz viszonyítottan a Virágcsendélet borzasnak tűnik, ez esetben a művész „alkalmazkodott a modell laza szerkezetéhez”. A két virágcsendélet, bár megjelenítési módjuk eltérő, egyenlő esztétikai értéket, hasonló színvonalat képvisel.

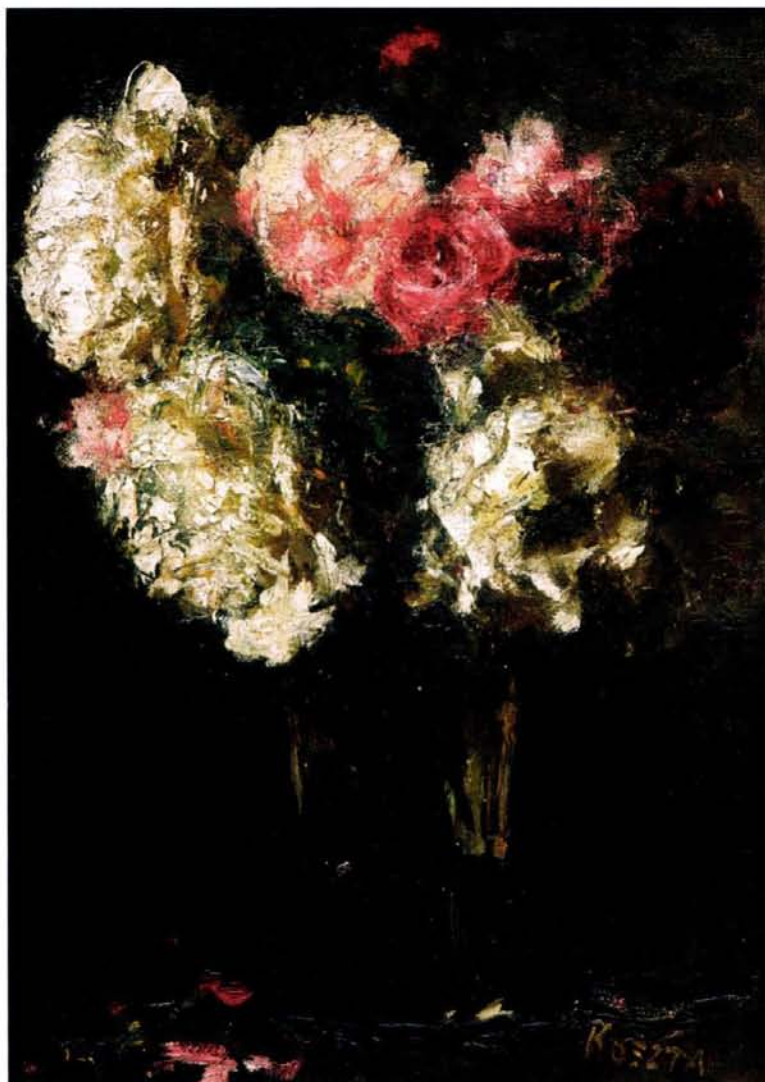
33. kép. Virágcsendélet

34. kép. Rózsacsendélet

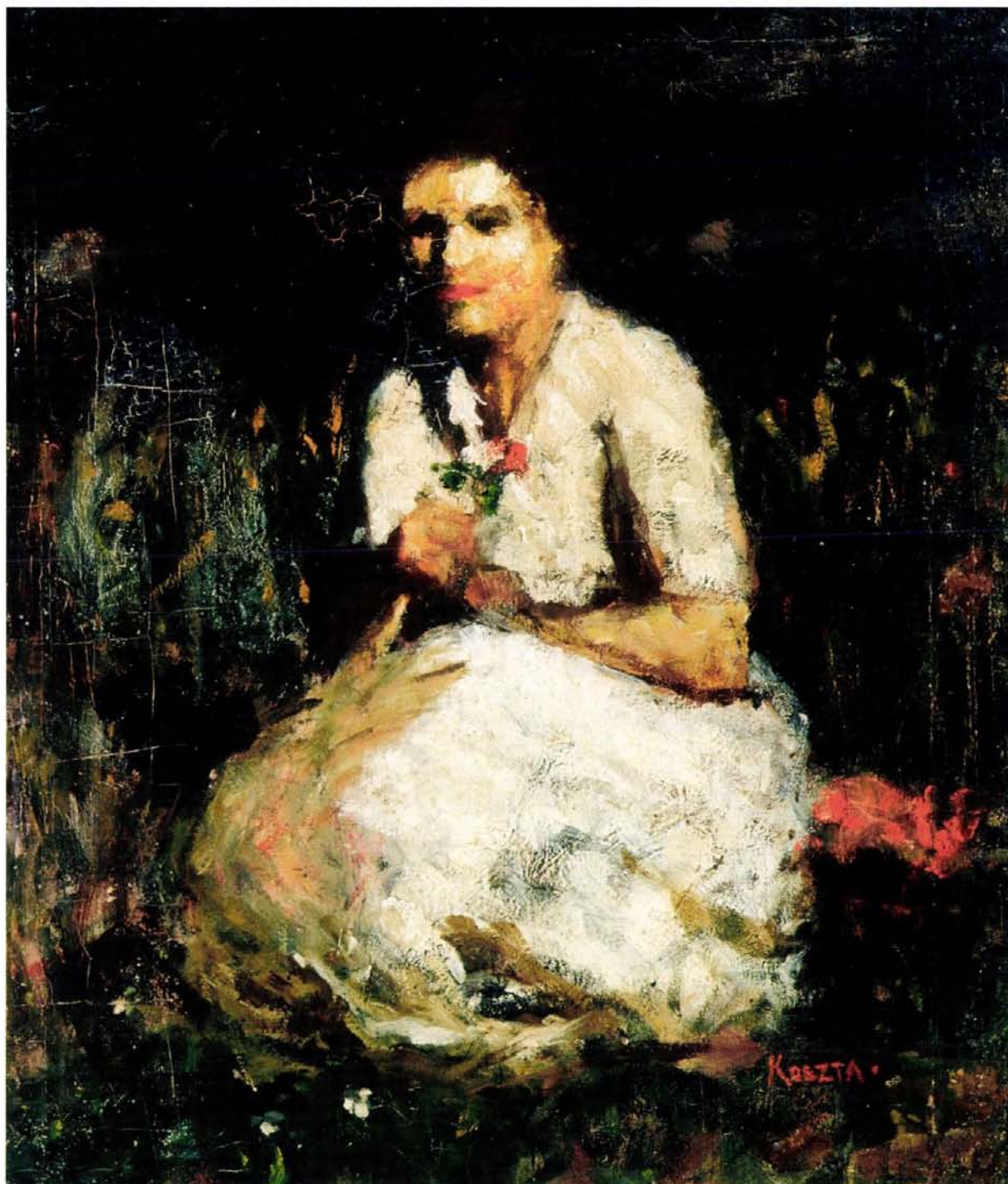

35. kép. Virágcsendélet tulipánttal

36. kép. Virágszendélet fehér bazsarózsákkal

Koszta József az Alföld, közelebről a Szentés környéki „látott világból” teremtette meg saját individuális, senkivel össze nem téveszthető „festett világát”. Tájban szerzett élményeiből teremtett új világot, művészi szépet. Munkássága lényegét tekintve összhangban áll azzal az európai kultúrában egyre erősödő törekvéssel, amely egy-egy táj értékeinek megbecsülését és továbbbéltesét tűzte ki céljául. Ezáltal a huszadik századi művészet általánossá vált univerzalizmusa mellett a helyi értékek újrafelfedezésével kívánják gazdagítani az egyetemes művészetet. A kortárs szellemi életben regionalizmusként foglalják össze az ezirányú törekvéseket. Ebben a megközelítésben Koszta József munkássága túlzás nélkül állapítható meg, hogy nemcsak magyar, hanem egyetemes művészeti értéként is figyelemreméltó.

37. kép. Fehér ruhás nő

Végignézve a kiállítást világossá válhat, hogy a képzőművészetben kevésbé a „mit”, sokkal inkább a „hogyan” a fontos. Vannak ugyanis a Koszta-műveknek részletei, amelyekről még csak következtetni sem tudunk, hogy „mit” ábrázolnak. Csak színek, foltok, felületek, azonban mégis fontos a szerepük az egészben, nem mellőzhető elemei a mű összehatásának. Éppen ezek a részletek, a színek intenzitása, az ecsetkezelés nyugtalan-sága, mozgalmassága, a formák erőteljessége képezi Koszta művészetének individualitását, sajátos, csak rá jellemző értékeit. Ezek ismeretében bárhol találkozunk is alkotásaival, nyomban ismerősökként üdvözölhetjük festményeit.

A kiállításban látható művek, szám szerint 27 olajfestmény a Koszta-hagyatékából kerültek a múzeum tulajdonába. Koszta József ugyan végrendelet nélkül hunyt el, felesége, Annuska azonban minden bizonnyal férje egyetértésével végrendeletében 20 festményt hagyott a múzeumra. Hét festmény pedig az egyik oldalági örökös lemondása folytán vált állami, közelebbről múzeumi tulajdonná. Az állandó kiállítást Szuromi Pál rendezte, és 1974 óta látogathatja a művészetszerető közönség. (A középső paravános részt Rózsa Gábor tervezte és rendezte.) A vitrinben és a paravánon szereplő tárgyak nagyobb része későbbi beszerzésként egészíti ki a kiállítást. Gink Károly az idős mesterről készített négy kitűnő fotója szintén látható a középvitrinben. A paravánon látható Herman Lipót portré pedig tovább bővíti Koszta József testi mibenlétéről alkotott képünket. A festőtárs, Bényi László két akvarellen örökítette meg Koszta József brassói szülőházát és várháti tanyáját. A vitrinben elhelyezett szakmai eszközök, tárgyak (paletta, festődoboz, ecsetek, stb.) emberi közelséget teremtenek a tárlatlátogatók és az alkotó között.

Szentes város 1951-ben nevezte el múzeumát a jeles festőművészeiről, ezen túl a szeretett városban még egy iskola és utca is viseli Koszta József nevét. Továbbá a Borsos Mikós által alkotott sztélemegoldású fejporthé és két emléktábla (Zrínyi utcai lakása, berekháti tanya) szintén őrzik a jeles festőművész emlékét.

Szokásos megállapítás, hogy ha egy kiállításban három-négy olyan mű található, amely maradandó élményt nyújt, akkor érdemes volt azt megrendezni, meglátogatni. Biztos vagyok benne, hogy ez a három-négy mű, sőt annál több is – természetesen a látogatók egyéni ízlése szerint más-más művek – megtalálhatók kiállításunkban. Végül mindezek alapján szeretnénk remélni, hogy érzelmi gazdagodást, szellemi épülést, esztétikai örömet nyújtottak Koszta József festményei.

Köszönjük látogatását.

A kiállított művek jegyzéke

A művész atyja	vászon, olaj	54×43 cm	Jjk: „Kosztá J. 1891”	68.1.16
Berekháti részlet malommal	dekli, olaj	50,5×71 cm	Jjf: „Kosztá”	68.1.6.
Boglyák rózsaszín blúzú nővel	vászon, olaj	52,5×62,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.18.
Faluvég fával	dekli, olaj	44×54,5 cm	Jjl: „Kosztá J.”	68.1.4.
Fás tanya	dekli, olaj	44×36 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.1.
Fehér házak	vászon, olaj	65×50,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	57.1.3.
Fehér ruhás nő	vászon, olaj	70,5×60,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.26.
Fehér ruhás nő tájban	vászon, olaj	72×58 cm		93.1.1.
Hazatérők	vászon, olaj	72,5×95,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.27.
Kazlak piros kötényes nővel	vászon, olaj	40×50 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.10.
Kosaras nő	vászon, olaj	75×63 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.23.
Kosaras nő és hajló alak	vászon, olaj	65×50,5 cm	Jjl.: „Kosztá J.”	68.1.21.
Kukoricatörés	vászon, olaj	70×77 cm	Jn.	71.1.1.
Kukoricás (tanyával)	vászon, olaj	49,5×63 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.25.
Mákvirágok között	vászon, olaj	52×60 cm	Jjl.: „Kosztá J.”	71.1.2.
Önarckép	vászon, olaj	50×40 cm	Jjf.: „Kosztá”	68.1.9.
Piros fejkendős nő	vászon, olaj	49×40 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.13.

Putrik napraforgóval	dekli, olaj	51×70,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	681.28.
Putri piros fejkendő nővel	vászon, olaj	61×65 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.12.
Rózsacsendélet	vászon, olaj	44×35 cm,	Jjl.: „Kosztá”	68.1.11.
Szélmalom	vászon, olaj	75×55 cm,	Jbl.: „Kosztá”	57.1.2.
Tanya boglyákkal	vászon, olaj	45×59,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.8.
Tanya boglyákkal, rózsaszín kötényes nővel	vászon, olaj	50×65,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.20.
Tanya borjúkkal	dekli, olaj	50,5×71 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.7.
Tanya tehénnel, és piros kötényes nővel	dekli, olaj	49,5×59 cm,	Jjl.: „Kosztá J.”	68.1.29.
Téli táj	vászon, olaj	50×66 cm	Jjl.: „Kosztá J.”	71.1.3.
Tyúkok majorsággal	vászon, olaj	50×59,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.22.
Városvégi putri	dekli, olaj	45,5×52,5 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.3.
Virágcsendélet	vászon, olaj	46×34 cm		93.2.1.
Virágcsendélet fehér bazsarózsákkal	vászon, olaj	40×28 cm	Jjl.: „Kosztá”	93.3.1.
Virágcsendélet krizantémokkal	vászon, olaj	43,5×28 cm	Jjl.: „Kosztá”	68.2.1.
Virágcsendélet tulipántal	papírlemez, olaj	38×48,5cm	Jjl.: „Kosztá”	68.1.2.
Vízparton álló viskók	vászon, olaj	50×73 cm	Jjl.: „Kosztá”	57.1.1.

Irodalom

Lázár Béla: Katalógus bevezető, Budapest, 1937

Háy Károly: Gyűjteményes kiállítás katalógus bevezető, Budapest, 1948

Végyári Lajos: Emlékkiállítás katalógus bevezető, Szentes, 1950

Bényi László: Koszta József, Budapest, 1959

Aradi Nóra: Koszta József, Budapest, 1965

Egri Mária: Koszta József, Budapest, 1989

János Dömötör

Permanent Exhibition of the Painter, József Koszta

József Koszta was born on 27 March 1861 in Brassó (present-day Braşov, Romania). The money he made by working in a photographer's workshop enabled him to study visual arts in Budapest and Munich. After that he lived and worked in Nagybánya (present-day Baia Mare, Romania), which became the center of the Hungarian plain air painting at the end of the 19th century. His paintings of this period are bright and plain, and his works deal with the special effects of light. He has also settled for a while in Szolnok, a town discovered as a picturesque subject by Austrian painters (A. Pettenkoffen, T. Blau, etc.) in the second half of the 19th century. Although pleasantly impressed, he did not stay, but moved 70 km's further south in 1910, to the town of Szentés, close to the Tisza river, and he lived there until his death in 1949.

He ensured his direct connection with the land and its inhabitants by living on a farm that he first rented, and then owned. The paintings he made here are characterized by powerful expressivity, in both colours and facture. He preferred to use very intense, almost glowing reds, blues, and whites. His brushwork is built up of small patches; it is moving, restless and dynamic.

The atmosphere on his dramatic landscapes makes it clear that people living there are probably not on the bright side of life. He depicted his female figures without idealization, the way they are, but with perceivable empathy. The high spirited part of his oeuvre is made up by still lives of flowers which he painted with the joy of a homo faber.

József Koszta's work are organically connected to a landscape, the Hungarian Alföld, and the people working in it. Thus his works are in accord with the ambitions and aspirations of the growing European trend of regionalism. The majority of the exhibited works became the museum's property following his wife's will, and are permanently exhibited in the museum since 1974.

Szentés keeps and upholds the memory of József Koszta by naming its museum, an elementary school and a street after him. Besides, any visitor can see his statue, as well as two memorial plaques here while sightseeing the town.

List of Illustrations

1. József Koszta on the front cover of "Az Érdekes Ujság" ("The Interesting News") (1917).
2. József Koszta paints in the open air, his wife in the background – Photograph by János Fridrich.
3. Document of the Golden Medal of the Barcelona Exposition (1929).
4. József Koszta in his studio – Photograph by János Fridrich
5. The Artist's Father
6. Landscape with A Woman in White Dress
7. Winter Landscape
8. Windmill
9. Shacks All Along the Water's Edge
10. Shack of Berekhát with Windmill
11. Shack with Woman in Red Headkerchief
12. Shack at the Edge of Town
13. Farm with Trees
14. Farm with Corn Field
15. Farm with Calves
16. Farm with Stacks
17. Stacks with A Woman in Pink Blouse
18. Stacks with A Woman in Red Apron
19. White Houses
20. Edge of the Village with Tree
21. Shack with Sunflowers
22. Corn Picking
23. Hens in a Manor
24. Farm with Stacks and A Woman in Pink Apron
25. Woman with A Basket
26. Woman with A Basket and A Bending Figure
27. Home Coming
28. Woman in Red Shawl
29. Farm with A Cow and A Woman in Red Apron
30. Selfportrait
31. Among Poppies
32. Still-life of Flowers with Chrysanthemums
33. Still-life of Flowers
34. Still-life of Roses
35. Still-life of Flowers with Tulips
36. Still-life of Flowers with White Peonies
37. Woman in White Dress

Ständige Ausstellung des Nachlasses vom Maler József Koszta

Der Maler József Koszta wurde am 27. März 1861 in Kronstadt (heute Braşov in Rumänien) geboren. Zuerst arbeitete er in einem Photoatelier. Mit seinem Lohn konnte er in Budapest und München an künstlerischen Studien teilnehmen. Danach lebte und arbeitete er in der Stadt Nagybánya (heute Baia Mare in Rumänien), die Ende des 19. Jahrhunderts als das Zentrum der ungarischen Pleinair Malerei galt. Seine Farbenwelt war zu dieser Zeit heiter. Auch eigenartige Lichtauffassungen kennzeichnen seine Werke in diesen Jahren. Er weilte dann eine Zeit lang in der Stadt Szolnok, die als künstlerisches Thema von österreichischen Malern August von Pettenkoffen, Tina Blau, u. a. in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts entdeckt wurde. Trotz seiner positiven Eindrücke zog er lieber 70 km südlicher in die Stadt Szentes am linken Ufer der Theiß, wo er bis zu seinem Tode 1949 lebte.

Der Umstand, dass er zuerst in einem gepachteten, dann in einem eigenen Gehöft lebte, vermittelte ihm einen guten Kontakt mit der Landschaft und den hier lebenden Menschen. Die hier entstandenen Werke sind voll kräftiger Expressivität. Das gilt auch für das Kolorit. Seine intensiven, roten, blauen und weißen Farben erzeugen einen glühenden Eindruck. Mit seinem Pinsel baute er seine Werke aus kleinen Flächen auf, alle diese haben eine bewegte, unruhige und dynamische Wirkung.

Die Atmosphäre seiner dramatischen Landschaften macht deutlich, wie schwer die Arbeit der Menschen in dieser Region war. Seine Frauenfiguren sind ohne Idealisierung in ihrem körperlichen Sein, aber mit einer empfindlichen Empathie dargestellt. Eine viel heitere Schöpferwelt strahlen seine Blumenstillleben aus, die mit der Freude des homo faber gemalt wurden.

Die künstlerische Welt von József Koszta ist organisch an eine Gegend, an die ungarische Tiefebene und an die hier tätigen Menschen gebunden. Seine Kunst steht auf diese Weise im Einklang mit den Bestrebungen und Zielsetzungen des Regionalismus, der in Europa immer kräftiger wurde. Die Mehrheit der hier ausgestellten Werke gelangte durch das Testament der Witwe des Künstlers ins hiesige Museum und ist seit 1974 in einer ständigen Ausstellung zu sehen.

In Szentes tragen nicht nur ein Museum, sondern auch eine Grundschule und eine Straße den Namen des Malers József Koszta. Außerdem erinnern noch eine Statue und zwei Gedenktafeln an den berühmten Künstler.

Verzeichnis der Abbildungen

- Abb. 1. József Koszta auf dem Titelblatt einer Zeitung, 1917
- Abb. 2. József Koszta malt im Freien (im Hintergrund seine Frau) – Fridrich-Photo
- Abb. 3. Urkunde der Goldmedaille von der Weltausstellung in Barcelona, 1929
- Abb. 4. József Koszta in seinem Atelier – Fridrich-Photo
- Abb. 5. Der Vater des Künstlers
- Abb. 6. Frau mit weißem Kleid in der Landschaft
- Abb. 7. Winterliche Landschaft
- Abb. 8. Windmühle
- Abb. 9. Häuschen an einem Ufer
- Abb. 10. Detail eines Häuschens mit Mühle
- Abb. 11. Häuschen mit Frau in einem roten Kopftuch
- Abb. 12. Häuschen am Stadtrand
- Abb. 13. Gehöft mit Bäumen
- Abb. 14. Maisfeld mit Gehöft
- Abb. 15. Gehöft mit Kälbern
- Abb. 16. Gehöft mit Schobern
- Abb. 17. Schobern mit Frau in rosafarbiger Bluse
- Abb. 18. Schober und Frau mit roter Schürze
- Abb. 19. Weiße Häuser
- Abb. 20. Baum am Rande des Dorfes
- Abb. 21. Häuschen mit Sonnenblumen
- Abb. 22. Maisernte
- Abb. 23. Hühner in einem Bauernhof
- Abb. 24. Gehöft, Schober und Frau mit rosafarbiger Schürze
- Abb. 25. Frau mit Korb
- Abb. 26. Frau mit Korb und eine sich vorbeugende Figur
- Abb. 27. Unterwegs nach Hause
- Abb. 28. Frau mit rotem Kopftuch
- Abb. 29. Gehöft, Kuh und Frau mit roter Schürze
- Abb. 30. Selbstbildnis
- Abb. 31. Unter Mohnblumen
- Abb. 32. Blumenstillleben mit Crysanthemen
- Abb. 33. Blumenstillleben
- Abb. 34. Rosenstillleben
- Abb. 35. Blumenstillleben mit Tulpen
- Abb. 36. Blumenstillleben mit weißen Pfingstrosen
- Abb. 37. Frau in weißem Kleid

János Dömötör

Exposition permanente patrimoniale du peintre József Koszta

Le peintre József Koszta est né à Brassó (le Braşov actuelle en Roumanie), le 27 mars 1861. C'est grâce à ses revenus issus de son travail dans un atelier de photographie qu'il a pu poursuivre des études de beaux-arts à Budapest et à Munich. Suite à cela, il vivait et oeuvrait à Nagybánya (le Baia Mare actuelle en Roumanie), centre de la peinture hongroise dite "plein air" à la fin du XIXe siècle. Cette période de son art est caractérisé de couleurs vives, aussi que des phénomènes de lumière assez spécifiques. Il fréquentait également Szolnok, ville qui était découverte par des peintres Autrichiens (August von Pettenkoffen, Tina Blau etc.) vers la fin du XIXe siècle. Malgré ses bonnes impressions, il n'est quand-même pas resté là-bas. Après 1910, il a choisi une ville un peu plus bas, au bord du fleuve Tisza. Cette ville s'appelle Szentes, a 70 km de Szolnok, où il vivait et oeuvrait jusqu'au jour de sa mort en 1949.

Sa relation intime avec le paysage et l'homme qui l'habite lui était assurée par sa mode de vie: il vivait dans des fermes qu'il louait ou dont il était propriétaire. Les peintures créées à cet époque sont très expressives, en colorite et en facture aussi. Il employait volontiers les couleurs rouge, bleu et blanc très intenses, presque brûlants. Ses images se construisent de tâches minuscules, qui les rend mouvementés, inquiétants, dynamiques.

L'atmosphère dramatique de ses paysages met à l'évidence que les personnages vivant à cet endroit n'ont pas vraiment connu "le côté ensoleillé" de la vie. Quant à ses figures féminines, elles sont créées d'une manière simple, avec un corps pas vraiment idéalisé, mais avec une empathie sensible. La partie la plus gaie de son travail artistique est représenté par ses nature morte de fleurs peints avec la joie du "homo faber".

L'oeuvre de József Koszta est très liée avec un paysage: la Grande Plaine Hongroise et avec l'homme qui y vit et y travaille. Ainsi, son art s'harmonise avec les tendances de plus en plus fortes et avec les objectifs du régionalisme Européen. La plus grande partie des oeuvres exposés sont devenus la propriété du musée suite du Testament de la femme de l'artiste. Les tableaux y sont exposés perpétuellement à partir de l'an 1974.

À part le musée, la ville de Szentes garde également la mémoire de son peintre par la nomination d'une rue, d'une école, aussi que par une statue et deux tablettes.

Liste des tableaux

1. József Koszta sur la page titre du "Journal Intéressant"
2. József Koszta peint dans la nature (en arrière-plan: son femme) - photo de János Fridrich
3. Document du médaille d'or de l'exposition de Barcelone (en 1929)
4. József Koszta dans son atelier (photo de János Fridrich)
5. Le père de l'artiste
6. Femme vêtue de blanc dans le paysage
7. Paysage d'hiver
8. Moulin à vent
9. Cabanes au bord du fleuve
10. Détail d'une cabane de "Berekhát" ("Arrière-des-bosquets") avec moulin à vent
11. Cabane et femme avec un fichu rouge
12. Cabane au bout de la ville
13. Ferme aux bois
14. Ferme et champ de maïs
15. Ferme avec des veaux
16. Ferme avec de meules
17. Meules avec une femme en chemisier rose
18. Tas de paille avec une femme en tablier rouge
19. Maisons blanches
20. Fin du village avec un arbre
21. Cabane avec tournesol
22. Égrènement du maïs
23. Poules dans la basse-cour
24. Ferme avec des meules et une femme en tablier rose
25. Femme avec une corbeille à la main
26. Femme avec une corbeille et une personne courbé
27. En retour à la maison
28. Femme avec un foutu rouge
29. Ferme avec vache et avec une femme en tablier rouge
30. Autoportrait
31. Parmi des fleurs de pavot
32. Nature morte de fleurs avec des chrysanthèmes
33. Nature morte de fleurs
34. Nature morte de roses
35. Nature morte de tulipes
36. Nature morte de pivoines blanches
37. Femme vêtue de blanc

Támogatóink:

Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma Budapest

Szentes Város Önkormányzata Szentes

KINIZSI 2000 Mezőgazdasági Rt.
Fábiánsebestyén

TEAM Számítástechnika Szentes

Szentes Városi Szolgáltató Kft. Szentes

Szentesi Élet Szentes,
Szentes és Környéke Vízgazdálkodási
Társulat Szentes,
Szentes Városért Közalapítvány Szentes,
Arató Jánosné Budapest,
Dancsó Béla Szentes,
Dr. Molnár Gyula Szentes,

Nemzeti Kulturális Alapprogram
Budapest

Árpád Agrár Rt. Szentes

Herba Plus Kft. Szentes

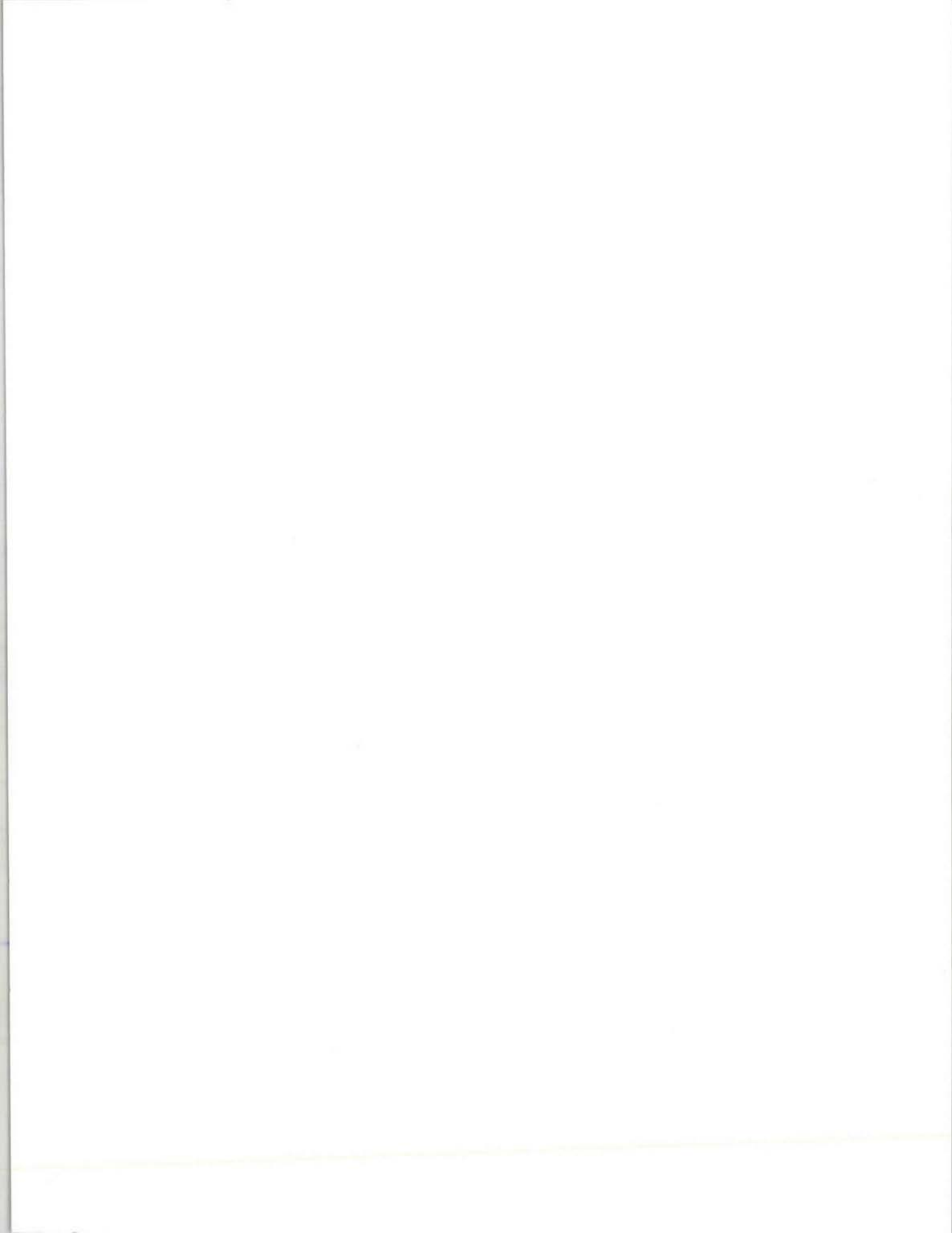
Legrand Kontavill Rt. Szentes

Rádió Szentes Kht. Szentes

Móra József Szentes,
Ollai Istvánné Szentes,
Dr. Pappné Deák Éva Szentes,
Dr. Szalva Péterné Szentes,
Vidovics Ferenc Szentes,
Ifj. Vidovics Ferenc Szentes.

Kosztá József Múzeum

6601 Szentes, Széchenyi liget 1. Pf. 52.

Tel./Fax: 63/313-352

Nyitva: hétfő kivételével 13-17 óra között.

E-mail: muzeum@szentesinfo.hu

Web-oldal: www.mfm.u-szeged.hu